

ском производстве. Учебные дисциплины, обеспечивающие практическое и уверенное освоение выпускниками высших учебных заведений, осуществляющих подготовку специалистов с квалификацией «юрист», коммуникативных, переговорных и конфликтологических навыков с целью создания у них компетентностей, позволяющих предупреждать возникновение правовых споров, а также самостоятельно урегулировать их во внесудебном порядке, должны быть включены в государственный компонент цикла специальных дисциплин типового учебного плана по специальности.

Список использованных источников

1. Правоведение. ОСВО 1-24 01 02-2013 // Белорусский государственный университет [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://elib.bsu.by/handle/123456789/104091>. — Дата доступа: 10.09.2016.

2. 1-24 81 05 Правовое обеспечение альтернативных способов урегулирования конфликтов и споров. Типовой учебный план II ступени высшего образования (магистратура) // Белорусский государственный университет [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://elib.bsu.by/handle/123456789/113536>. — Дата доступа: 10.09.2016.

Навроцька Ю. В.

Українська модель способів альтернативного вирішення спорів

Navrotska Y.

The Ukrainian Model of Alternative Dispute Resolution Methods

The Ukrainian model of methods of alternative dispute resolution is analyzed. It's established that Ukraine is only on the stage of forming a national model of methods of alternative dispute resolution. Presently, without regard to absence of the special legislation, Ukraine can boast its own experience of application of mediation procedure, that confirms high efficiency of implementation of this institution into the dispute resolution.

Under the conditions of reformation of the judicial system now before the Ukrainian legislator a question appeared about what model of mediation to investigate in Ukraine. Two dominant in this aspect concepts are analyzed. The first of them — a concept of judicial mediation (the

mediation must become a component part of judicial procedure). The second — is a concept of extrajudicial mediation (it must function in parallel with a trial, and ideally — precede to it).

Проаналізовано українську модель способів альтернативного вирішення спорів. Зроблено висновок, що Україна перебуває лише на етапі формування національної моделі способів альтернативного вирішення спорів. В даний час, не зважаючи на відсутність спеціального законодавства, Україна може похвалитися своїм власним досвідом застосування процедури медіації, що підтверджує високу ефективність застосування цього інституту при вирішенні конфліктів.

В умовах реформування судової системи зараз перед українським законодавцем постало питання про те, яку модель медіації ввести в Україні. Проаналізовано дві домінуючі в даному аспекті концепції. Перша — концепція судової медіації, відповідно до якої вона повинна стати складовою частиною процесуальної процедури. Друга — концепція позасудової медіації, прихильники якої розглядають її як альтернативний спосіб вирішення спорів, який повинен функціонувати паралельно із судовим процесом, а в ідеалі — передувати йому.

Для сучасної системи правосуддя проблемним моментом залишається швидке й ефективне вирішення спорів. Застосування альтернативних способів вирішення спорів (АВС) набуває все більшого значення у зв'язку з розвитком ринкових відносин та збільшенням кількості різних конфліктів.

Хоча в даний час Україна перебуває лише на етапі формування національної моделі способів альтернативного вирішення спорів, можна впевнено констатувати, що необхідність запровадження альтернативних способів вирішення спорів у вітчизняній правовій системі підтримується широким колом як науковців, так і практиків. Це зумовлюється, насамперед, на позитивних результатах практики застосування таких процедур у багатьох зарубіжних країнах, що свідчить про їх ефективність. Також це буде відповідати загальній позиції України щодо гармонізації національного законодавства із законодавством Європейського Союзу.

Юридична практика у сфері АВС на сьогодні практично обмежена претензійним порядком, переговорами та третейським роз-

глядом. Щодо інших способів АВС, то здійснюють окремі спроби запровадження медіації, проте за відсутності правового регулювання та правової недосвідченості населення ця процедура ще не набула широкого поширення.

Розвиток національного арбітражу в Україні в сучасних умовах, як зазначають, обумовлюють дві головні обставини. Першу з них визначають як доктринальну. Так, у законодавстві України сьогодні йдеться про два види арбітражу: внутрішній, або національний, та міжнародний. Кожен його вид регулюється відповідним законом. Зокрема, внутрішній — Законом України «Про третейські суди». Його норми встановлюють, що третейським судам підвідомчі спори виключно між резидентами України. Міжнародний арбітраж регулюється Законом України «Про міжнародний комерційний арбітраж». За його правилами розглядаються спори лише між нерезидентами та резидентами України. Такий підхід розпорошує законодавство про арбітраж та ускладнює його використання на практиці. Водночас у більшості держав Європейського континенту і національний, і міжнародний арбітраж регулює один закон, що насамперед пов'язано з практичною доцільністю.

Другу обставину, що вплинула на застосування національного арбітражу в Україні, ідентифікують як юридично-процесуальну. Її суть випливає із невідповідності деяких концептуальних засад, а також процесуальних положень Закону України «Про третейські суди» міжнародному Типовому закону ЮНІСТРАЛ [1]. Зокрема таких, як: безпідставне звуження кола справ, підвідомчих третейським судам; надання можливості оскарження рішення третейського суду третій стороні; рішення третейського суду набуває чинності без видавання виконавчого документа державним (компетентним) судом при вирішенні приватних спорів. Саме безконтрольність з боку держави, на нашу думку, стала головною причиною винесення третейськими судами значної кількості незаконних рішень, особливо у сфері нерухомості, про що наголошується в Узагальненні практики застосування Закону України «Про третейські суди» [2]. У зв'язку з цим Верховна Рада змушена була внести відповідні зміни до Закону України «Про третейські суди». На жаль, вони були спрямовані не на приведення норм

чинного закону у відповідність до міжнародних вимог нормативного регулювання арбітражу, а навпаки — на зупинення чинності Закону [3, с. 142—143]. Унаслідок цього національний арбітраж в Україні істотно звузив свою діяльність.

Загальною тенденцією національного законодавства у сфері третейського судочинства є звуження компетенції третейських судів внаслідок розширення переліку категорій справ, що не є підвідомчими третейським судам. Однак виключення деяких категорій справ з підвідомчості третейських судів як способів АВС, що мають право ухвалювати обов'язкові для сторін рішення, не означає неможливість застосування для вирішення деяких з цих категорій, а саме спорів, що впливають з трудових відносин, корпоративних відносин, порушення прав споживачів, інших способів АВС, насамперед медіації та омбудсмена [4, с. 45].

В умовах реформування судової системи зараз перед українським законодавцем постало питання про те, яку модель медіації ввести в Україні.

Домінуючими в даному аспекті є дві концепції. Перша — концепція судової медіації, відповідно до якої вона повинна стати складовою частиною процесуальної процедури (тобто медіація повинна стимулюватися державою). Друга — концепція позасудової медіації, прихильники якої розглядають її як альтернативний спосіб вирішення спорів, який повинен функціонувати паралельно із судовим процесом, а в ідеалі — передувати йому.

Запровадження досудового врегулювання спорів за участю судді в національному законодавстві зараз активно обговорюється в Україні. Процедуру досудового врегулювання спорів за участю судді вважають інноваційним механізмом, здатним усунути низку проблем українського правосуддя [5].

Процедура ДВС за участю судді є одним із компонентів великого канадсько-українського Проекту «Освіта суддів заради економічного зростання», який фінансується Канадським Агентством міжнародного розвитку та впроваджується Офісом Уповноваженого з питань федеральних судів Канади у чотирьох пілотних судах України: Івано-Франківському окружному адміністративно-му суді, Малиновському районному суді міста Одеси, Одеському

окружному адміністративному суді, Івано-Франківському міському суді Івано-Франківської області [6].

Зазначений проект почав реалізовуватися в Україні з квітня 2012 р. Тоді основною його метою було надання підтримки Вищій кваліфікаційній комісії суддів і Національній школі суддів в удосконаленні освіти служителів Феміди. Очевидно, виділяючи кошти на розвиток правової новачки, уряд Канади сподівався на більш стрімку імплементацію «альтернативного правосуддя» в правову площину держави. Але жодного відображення в законодавстві процедура дотепер не отримала й продовжує базуватися виключно на ентузіазмі володарів мантій [7].

Однак деякі спроби в напрямку законодавчого закріплення такого правового механізму вже можна простежити, хоча вони наразі далекі навіть від законопроектної роботи. Зокрема, відповідна Концепція щодо впровадження в Україні правових механізмів досудового врегулювання спорів за участю судді (далі — Концепція ДВС) навесні 2015 р. розглядалася Радою з питань судової реформи.

Концепцією ДВС передбачається, що обов'язкове проведення переговорів із ДВС за участю судді проводиться у випадках, коли разом із позовною заявою або до її подачі позивачем подано до суду відповідну заяву про ДВС, або за ініціативою суду. Такий підхід вимагає вирішити питання, як буде визначатися суддя для проведення процедури ДВС, викликає також застереження доцільність проведення ДВС з ініціативи суду (наскільки це узгоджується з принципом диспозитивності?).

Концепцією ДВС передбачається, що ДВС проводиться до відкриття провадження у справі, та визначається, що переговори між позивачем і відповідачем відбуваються за участю судді виключно на добровільних засадах у приміщенні суду, час слухання визначається в ухвалі суду про ДВС. Пропонується також, що в ухвалі суду про ДВС суддя встановлює строк для надання сторонами заяв із коротким викладом фактичних обставин справи, правової позиції, зазначення переліку та змісту доказів, якими сторони обґрунтовують свої вимоги і заперечення.

Концепцією ДВС регламентується порядок проведення переговорів. Зокрема:

- переговори з ДВС ведуться в закритому режимі, не ведеться жоден звуко- або відеозапис, не складається протокол, в залі не можуть бути присутніми інші особи, крім позивача, відповідача, їхніх представників та судді. Інформація, отримана під час процедур ДВС, є конфіденційною і не може бути використана як доказ під час судового вирішення спору;

- сторони самостійно розв'язують спір, у тому числі шляхом взаємних поступок. Роль судді полягає у роз'ясненні учасникам ДВС своєї позиції про факти, законодавства, що стосується предмета спору, судової практики, в тій мірі, в якій дозволяють заяви та пояснення сторін, надані ними докази, висловлення думки судді з приводу можливих варіантів розв'язання спору мирним шляхом;

- з метою сприяння у досягненні позитивних результатів переговорів з ДВС суддя, в залежності від конкретних обставин справи, має право проводити окремі зустрічі з кожною із сторін;

- сторони, суддя можуть в будь-який час відмовитися від переговорів, якщо не бачать позитивної перспективи ДВС.

Концепцією ДВС визначено, що у разі досягнення примирення між сторонами ними укладається мирова угода та в письмовому вигляді направляється судді, який проводить ДВС. В визначених законом випадках (коли зобов'язання сплатити кошти, передати майно покладається тільки на одну сторону) ухвала про затвердження мирової угоди може мати силу виконавчого документа. В інших випадках може бути подано позов про спонукання боржника до виконання мирової угоди, який розглядається на загальних підставах.

Наведені положення Концепції ДВС викликають ряд серйозних застережень [7, с. 369—374]. Загалом запровадження ДВС за участю судді є позитивною тенденцією. Водночас, необхідно чітко продумати, чи доцільно, щоб така процедура здійснювалася суддею, чи, можливо, незалежною особою — професійним медіатором, як це є у багатьох зарубіжних країнах?

В даний час, незважаючи на відсутність спеціального законодавства, Україна може похвалитися своїм власним досвідом застосування процедури медіації, що підтверджує високу ефективність застосування цього інституту при вирішенні конфліктів. Так, починаючи з 2003 р. активно проводяться експерименти в судах, також в Україні діє цілий

ряд Регіональних Груп Медіації, які об'єдналися в Асоціацію Груп Медіації України та Український Центр Взаєморозуміння, який активно займається запровадженням програм примирення потерпілих та правопорушників та просвітницькою діяльністю в цій сфері [8].

Активну роботу в даній сфері проводить також Український Центр Медіації [9] і Школа медіації, яка почала свою роботу в жовтні 2013 р. з метою створення доступних умов для професійного навчання медіаторів [10]. 20 серпня 2014 р. створена громадська організація «Національна асоціація медіаторів України» [11].

В Україні проходило запровадження медіації, зокрема, в межах програми Ради Європи «Прозорість та ефективність судової системи». Чотири пілотних суди — Белоцерківський міськрайонний суд Київської області, Вінницький окружний адміністративний суд, Донецький апеляційний адміністративний суд, Івано-Франківський міський суд, маючи можливість продемонструвати застосування медіації на практиці, показали достатньо непогані результати [12, с. 12—13].

Актуальним питанням на сьогодні є прийняття закону про медіацію. У Верховній Раді України на даний момент зареєстровано два законопроекти №3665 від 17.12.2015 р. та №3665-1 від 29.12.2015 р., якими пропонується на законодавчому рівні закріпити процедуру медіації. Обидва документи передбачають появу незалежних самозайнятих осіб — медіаторів, які б, власне, і займалися врегулюванням конфліктів на досудовому рівні. 16.05.2016 р. також зареєстровано Проект Постанови про прийняття за основу проекту Закону України про медіацію. Тому очевидно, що найближчим часом даний законопроект уже буде предметом розгляду у першому читанні в парламенті. Ухвалення цього законопроекту дасть можливість не лише врегулювати питання, пов'язані з застосуванням цього способу АВС, а й сприятиме його поширенню в Україні. І саме медіація, переконані правники, може стати реальною можливістю для звільнення судів від надмірної кількості справ.

Список використаних джерел

1. Типовой Закон ЮНСИТРАЛ «О международном торговом арбитраже» [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.uncitral.org>. — Дата доступа: 17.09.2016.

2. Узагальнення практики застосування судами Закону України «Про третейські суди» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n_005700-09. — Дата доступу: 17.09.2016.

3. *Дутка, І.* ADR в Україні: сучасний етап розвитку / І. Дутка, R. Flejsnar // Альтернативні способи вирішення спорів (ADR): матеріали Шостого Львів. Міжнарод. форуму (Л., 30—31 трав. 2013 р.) / відп. за вип. І. І. Дутка. — Л.: Вид-во Львів. регіон. ін-ту держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президенті України, 2013. — С.142—145.

4. *Спектор, О. М.* Альтернативні способи вирішення цивільно-правових спорів: світовий досвід та перспективи застосування у правовій системі України: моногр. / О. М. Спектор; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. — К.: Фенікс, 2013. — 159 с.

5. Як досудове врегулювання спорів може посприяти відновленню довіри до вітчизняної Феміди // Закон і бізнес. — № 47—48 (1189—1190). — 29.11—05.12.2014 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zib.com.ua/ua/111163-yak_dosudove_vregulyuvannya_sporiv_mozhe_pospriyati_vidnovle.html. — Дата доступу: 17.09.2016.

6. Що таке процедура досудового врегулювання спорів за участю судді [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://adm.if.court.gov.ua/sud0970/dvs/whatis>. — Дата доступу: 17.09.2016.

7. Канада пропонує служителям вітчизняної Феміди вирішувати спори поза судовою процедурою // Закон і бізнес. — № 32 (1226). — 08.08—14.08.2015 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zib.com.ua/ua/117989-kanada_proponue_ukrainskim_suddyam_virishuvati_spori_poza_su.html. — Дата доступу: 17.09.2016.

8. *Навроцька, Ю. В.* Правові механізми досудового врегулювання спорів за участю судді: концепція запровадження в Україні / Ю. Навроцька // Проблеми модернізації приватного права в умовах євроінтеграції: зб. наук. пр. / за заг. ред. Ю. В. Білоусова; НДІ приват. права і підприємництва ім. акад. Ф. Г. Бурчака НАПрН України, Хмельниц. ун-т упр. та права. — Хмельниц.: ФОП Мельник А. А., 2015. — С. 369—374.

9. *Жмудь, В.* Запровадження процедури медіації (примирення) у законодавстві України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/11347>. — Дата доступу: 17.09.2016.

10. Український Центр Медіації: офіційний сайт [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ukrmediation.com.ua/ua>. — Дата доступу: 17.09.2016.

11. Школа медіації: офіційний сайт [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://mediations.com.ua>. — Дата доступу: 17.09.2016.

12. Статут Громадської організації «Національна асоціація медіаторів України» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://namu.com.ua/wp-content/uploads/2015/01/statut.pdf>. — Дата доступу: 17.09.2016.

13. Красіловська, З. Теоретичні основи медіації як альтернативного способу вирішення спорів: поняття, види, принципи / З. Красіловська // Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр. Одес. регіон. ін-ту держ. упр. — О.: Вид-во Одес. регіон. ін-ту держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, 2013. — Вип. 3 (55). — С. 10—13.

Ueberschär E.

Was ist Mediation und gibt es eine Tendenz zur Privatisierung der Justiz?

Убершяр А.

Что такое медиация и существует ли тенденция к прива- тизации правосудия?

Der Autor wendet sich gegen die inflationäre Verwendung des Begriffs der Mediation. In der Natur eines Gesetzes liegend, ist die Definition im deutschen Mediationsgesetz nicht eindeutig und lässt Auslegungen zu. Im Gesetz wird sie unter «strukturiertes Verfahren» erfasst, aber nicht weiter ausgeführt. Der Autor definiert Mediation nicht als jedwede Verhandlung, sondern als eine außergerichtliche aber nicht außerrechtliche Verhandlung mit Unterstützung eines allparteilichen Dritten. Der reale Kern einer jeden Mediation ist die privatautonome Verhandlung in einer klar definierten und verbindlichen Phasenstruktur mit dem Ziel eines Konsenses. Vor einer Überregulierung wird gewarnt. Es besteht auch keine Tendenz zur «Privatisierung der Justiz». Zum Einen ist der Staat nicht berechtigt, den Bürgern seine Justiz — von einigen Ausnahmen abgesehen — aufzudrängen. Die (selbst-)bewußte Entscheidung, sich privat und vertraulich als auch rechtlich verbindlich einigen wollen, ist zum Anderen Ausdruck der Privatautonomie und nicht der einer «Privatisierung der Justiz». Insofern hat der Staat eine solche Entscheidung zu respektieren, allenfalls die rechtlichen Rahmenbedingungen für autonome Verhandlungen zu schaffen und zu sichern.

Автор выступает против обесценившегося применения понятия медиации. Составляя основу закона, данное в Законе ФРГ о медиации определение неоднозначно и оставляет различные интерпретации. В законе под ней понимается «структурированная процедура», что